

Nr. 21- Persillekræmmeren - 2004

Gejlagers romaner

Gade i Stensballe, ca.1890

Stensballe-forfatteren J. A. Gejlager (1878 – 1955) skrev digte, fortællinger, noveller og historiske skrifter, men hans store forfatterskab var først og fremmest romanerne. Disse udkom i store oplag på kendte forlag som H. Hagerup og Jespersen & Pio, og som føljetoner i Ugebladet Hus og Hjem samt Horsens Folkeblad. En roman ”Degnets datter” blev i 1935 fremført som skuespil på Odense Teater.

Historierne er spændende og oplysende. De komplicerede handlinger ender ikke som forventet, men dog rimeligt godt. Romanerne er stadig af aktuel interesse, især for historisk interesserede læsere. Romanerne beskriver i detaljer ”livet i gamle. dage”, og de bygger på omfattende studier. Et stykke Danmarkshistorie rulles levende op for læseren. Mange af romanerne har reference til Stensballe-området, hvor f. eks. navne som Vær er ændret til Tore, Stensballe til Lindeby, Stensballegård til Bæklund, Nebel til Ørslev, Serridslevgård til Bjørnsholt og Tyrrestrupgård til Torstrup.

I alt udkom der 15 romaner, hvoraf 11 findes på lydbånd (*). De lånes alle på Horsens Bibliotek. Romanerne kan også lånes på Stensballe Lokalhistoriske Arkiv.

Korte resumeer

”Lykkenseje” (1915)

Gården ”Lykkeneje” er i god fremgang. Der er tid til at deltage i såvel andelsbevægelsen som organisationsarbejde. Trofaste medarbejdere hjemme på gården gør dette muligt. Man er i begyndelsen af 1900-tallet, men meget hjemmefra har sine omkostninger.

”Sagnet går” (1923)

Den velhavende provst har p.g.a. ufred og krig engang i 1700-tallet nedsænket en stor sølvskat i præstegårdens nærliggende sø. Provsten er for længst død, og alt om skatten er glemt. Kun den gamle degn kender af uransagelige grunde tegnene for at kunne finde skatten. Umiddelbart før sin død betror han sin unge datter hemmeligheden om tegnene.

”Esben og Else” (1924) (*)

Det er i slutningen af 1700-tallet og under stavnsbåndet. Der skildres en stolt og temperamentsfuld fæstebondes søns konflikter med herremanden og dennes foged, herunder sønnens umenneskelige lidelser ved militæret og hans årelange kamp for at få sin elskede.

”Herrevælde” (1926) (*)

Et tidsbillede fra pietismens tid omkring 1735 i et jysk sogn med herregården Torstrup. Der fortælles om herremanden Gram og hans datter, den blide jomfru Mette, den strenge og nidkære præst Jørgen, den brutale og snu Niels Degn og først og fremmes sognets usselige bønder.

”Fæstebondens børn” (1928) (*)

Her skildres livet efter Danmarks krigsnederlag i 1801 samt statsbankerotten og bondefrigørelsen, da hoveriet endnu ikke var afskaffet. Selve handlingen foregår i Østjylland, hvor en oplyst selvejerbonde kæmper en sej kamp mod sløvheden og trællesindet hos sine standsfæller.

”Proprietæren på Skovgaard” (1929) (*)

Handlingen er henlagt til 1820 under den store landbrugskrise, hvor en fæstebonde ved personlig dygtighed og udholdenhed redder sig gennem krisen, mens proprietæren – som følge af heldige konjunkturer og en rig far – har fået herremandstilbøjeligheder. Først da krisen rammer hårdt, forstår han, at det er bedre at være bonde i egen gård end prioritetsbestyrer på en proprietærgård.

”Degnens datter” (1931) (*)

Handlingen foregår i stændertiden, 1815-1849, hvor en ung driftig bonde kæmper for at vække landsbyens bønder til selvstændighed og udvikling. Den unge junker på

herregården elsker degnens datter og kan først gifte sig med hende efter at hendes virkelige herkomst er blevet kendt. Senere afskaffer junkeren hoveriet og indfører nye metoder i landbruget, og den driftige bonde opfordres til at stille op til valg til Stænderforsamlingen i Viborg.

”Fru Gylling” (1932) (*)

Her skildres en kvindes stræben og fremgang, fejlgreb og fald, hendes modige udholdenhed gennem fornedrelse, båret af en ukuelig moderfølelse over for børn og børnebørn og til sidst lysningen i hendes alderdom. Målet synes at kunne nås i tredje slægtled. Tiden er 1880 – 1915.

”For Dorrets skyld” (1934) (*)

Handlingen foregår under Napoleonskrigene i 1800-tallet. Dorret, den unge smukke pige, har givet afslag på et frieri fra Bertel, nabogårdens søn. I stedet gifter hun sig med sin moders tjenestekarl Poul, der år senere drukner under en sejlads på fjorden. Intet lig er dog fundet. Efter nogle år gifter Dorrit sig med Bertel.

”Kildevældet” (1936)

Det er i provisorietiden, 1875 – 1894, hvor Danmark regeres ud fra direktiver og mod rigsdagens flertal. Landsbyens bønder, der er radikale venstremænd, nægter at betale den ekstra skat til udbygning af Københavns fæstningsanlæg. Udpantning er sat i gang og der er uro. De blå gendamer tilkaldes.

”Hvirvelvinde” (1938)

Jørgen havde svært ved at finde sig selv. Et halvt års prøvetid som cigarmagerlærling havde ikke været lykken. Senere blev det til en uddannelse som kontorist. Nu var han på vej til København. Handlingen foregår først i 1900-tallet.

”Den gamle provstegård” (1939) (*)

Præsten var en energisk mand, både hvad angår kirken og driften af den tilhørende præstegård. Derfor havde han meldt gården ud af bøndernes fællesskab for at drive landbrug på egne betingelser, og gården havde udviklet sig til et mønsterbrug. Senere bliver han forfremmet til provst. Tiden er i slutningen af 1700-tallet.

”Marianes søn” (1941)

En fremmed og fattig familie – mand, kone og en stor flok børn – er i begyndelsen af 1900-tallet uden tilladelse flyttet ind i en tom hytte nede ved fjorden. Alle i familien må tage del i arbejdet for at bjærge den daglige føde, mest ved arbejde for bønderne samt småjobs for folk i den nærliggende landsby.

”Api og hans Æt” (1946)

Med striden mellem Erik og Abel i middelalderen som historisk baggrund skildres klosterlivet i Øm Kloster ved Mossø, hvor to brøders livsførelse viser middelalderens

råhed og dens fromhed. Der er malende optrin fra landsby- og købstadslivet, og en romantisk historie går gennem hele bogen.

”Borgsmedens Søn” (1953) (*)

Der fortælles om Peder Clausen Borgsmed, der i 1500-tallet indførte reformationen i Horsens, om hans skoletid i Århus, hvor den kendte Morten Børup var rektor, om studieårene i Rostock, hvor han møder og slutter venskab med Hans Tausen, og om de følgende kampår i Horsens. Samtidig berettes om hans dramatiske kærlighedshistorie.

”Prangerens Søn” (1955) (*)

En fængslende roman om livet ved den gamle studevej fra Viborg til Slesvig, hvor prangere og kvægdrivere færdedes og overnattede. Der berettes om hedeopdyrkningen, 1835 - 1890, og om tidens nødtørftige skoleundervisning, der blev udført af løbedegne. Handlingen udspilles omkring to unges dramatiske kærlighedshistorie, en ”uægte” datter af herremanden og en mand, der nedstammer fra ”kæltringerne”.

Fæstebønder på høstarbejde i 1700-tallet
Tegning af G.Knudsen, 1975

Redaktion: FGS, KSO

Stensballe Lokalhistoriske Arkiv